

allen Unsern Königreichen, Erblanden, und Fürstenthumben, dass ihnen solches niemand wer der, od die jenig seyndt, im geringsten wehren noch einigerleyweise eingriefft, oder Verhinderung zu thun in keinerley Weege gestatten noch nachgeben. Hieran geschicht unser Gnädigster Will.)*

III. Károly királynak 1714 október 21-én a *Pozsony, Soprony, Modor és Szokolca* sz. kir. városokban lakó posztónyírók részére kelt átiratából, melynek eredetije a pozsonyi múzeumban, hiteles másolata pedig az Orsz. Levéltár helytartótanácsi osztályának „*Mechanica*“ gyűjteményében fasc. 88. Civitas Poson. n° 1. alatt található.

Közli: *Dr. Könyöki Alajos.*

CSEJTHEI URADALMI RENDTARTÁS 1661-BŐL.

Az csejtei jószágbau levő némely abusosoknak sublatiójára való edictumok.

1. Hogy legelsőbbben is az *Istennek dicsősége* terjedjen, kívántatik, hogy az igaz hűtnek eszközét, az Istennek papját minden helyekben illendő becsülettel illessék, ne gyalázzák, se szidalmazzák, anynyival is inkább sérelmére, vagy illete fogytára ne leselkedjenek utánok. Mert ha ki szidja, vagy gyalázza, vagy az igaz catholica hűt-ellen böcstelentül szól, 12 forinton marad, és azonkívül az kézi kalodában tétetik, legelső innepi vagy vasárnapi isteni szolgálat alatt, ha megveri, vagy illete után leselkedik, fejét vesztí el, az ki penitt csak hall is eféleket, vagy másképen eszében véssen, s be nem mondja, ha megbizonyosodik ellene, toties quoties 12 forintban convincáltatik, az szentegyházokrá. Az papok penitt, és oskolamesterek magánosan elégtelenek lévén az magok fizetések kiszedésére, tartoznak az falusi, vagy akármely helyben az helybeli bíró és esküdtek segítséggel lenni, kik ha nem cselekednék, az tisztartók az bírák javaiból tegyenek satisfactiót, senki penitt az ordinarius plébános engedelmé nélkül más paphoz ne confugiáljon pro administratione sacramentorum, sub poena florenorum 20, toties quoties exigendorum.

2. Az *plébániák* mindenütt fogyatkozott, s romlott állapottal lévén, úgy hogy szenvedhetetlen volna az szegény plébánosoknak benne telelni, tartozzék mindenütt az község restaurálni, sub poena florenorum 12, és azután is conserválni, az papi rendnek méltó panasza nélkül.

3. *Egyháziak* értékes és becsületes polgár emberekből legyenek, azok az *egyház jövedelmét* egy két pléhü és két kulcsú ládácskában gyűjtsék és conserválják, kinek egy kulcsa az egyháziaknál, az másik az tisztartóknál legyen, hogy az egyháziak azt az kevés jövedelmet nem máshova mint eddig, hanem praecise az egyház épületire az tisztartók consensusából is erogálják, az mint az szükség hozza. Mivel penitt eddig csak az község vévén számot az egyháziaktul, oly abusosokat hoztanak be, hogy senkitől nem tartván az iránt, az község az

*) Befejezése az átiratból hiányozván, az oklevél kiállításának helyét és idejét sem ismerjük, s azt az átirat sem mondja meg.

egyház földet s talán más javait is elzálogosítván egymás között még csak az plébánia épületit is olyan pénzzel vitték végben, holott az község az olyan épületeket az magából tartoznék megeselekedni, annak okáért annakutánna az egyháziak számadása mindenkoron az helynek birája eskütti előtt legyen, az ott való páter és tiszttartók jelenlétekben. Az hol penitt az község zálogban vetette volna az egyháznak javait, az tiszttartók mindjárazt visszafoglalván reapplicálják az szent egyházhoz. Az zálogos embernek is contentatióira compellálják per omnia media az községet ex propriis prosequálván ellenek törvényesen az egyháznak kárát, elzálogosítástul fogvást.

4. Ha valamely *jobbágy testamentumban* pium legatumot tészen, fundust semmiképen ne hagyjon, tamquam in bonis domini sui praeter mercedem laboris nihil habens, hanem az ura consensusából.

5. Mivel az istentelen és kárhozatos *szitkokért*, és *káromkodásokért* Istennek mindennapi ostorozó példáit halljuk, és experáljuk, annak okáért valaki ennekutánna azokkal él, ugymint „ördög teremtette“, és más hasonlókkal, először az helybeli fogságban tartatván, az legelső innep vagy vasárnapig az egész mise és praedicatio alatt az kézi kalódában tartassék, ha másodsor, az várban vasat viseljen egy holnapig; fizessen florenos 12, arra az szentegyházra, azkiire deputálják az tiszttartók, ha harmadszor, minden irgalmasság nélkül az hóhárral kisöpröztessék abbul az falubul, másoknak tanuságokra, és példájokra.

6. Ha valamely *jobbágy* feleségestől egymás után *elhalnak*, és apró neveletlen gyermeki maradnak, az helybeli biró, és esküdtek conscribálván mindeneket, írják be az falu könyvében is, és az gyermekek fölnevelésekre és javok conservatiójára rendeljenek tutort nekiek, mig házoknak és más javoknak directiójára alkalmasok lesznek.

7. Ha penitt *magva szakad* valamely *jobbágy*nak, noha némely falukban az caducitást az parasztság magának akar venciaálni, mivel mindazáltal az *jobbágyságnak* minden ingó és ingatlan javai, ha testamentum és maradék nélkül hol meg, és osztályos atyjafiai nincsenek, s bár legyenek is, de az osztály után való keresménye az földes urokra szokott szállani, megkivánjuk azért mi is az mit az több jószáginkban, úgy az csejteiben is mindenütt ilyen móddal, hogy conscribáltatván az helynek birája és eskütti által az tiszttartók jelenlétekben az deficiens polgárnak javai inseráltassanak épen az helynek protocollumban, és azokat pénzzé tévén az tiszttartók számot adjanak róla kiki az maga urának. Ez observáltassék az elszökött *jobbágyok* javaiban is, és ha ki szántsándékkal elhagyja az házát, ha valamely atyafi intra bis quindenam az tiszttartóknál nem insinuálja magát, azmely jószágokat eladván egyszer az tiszttartók iuxta aestimationem, azután az megvevőtől senki ne kereshesse; hogy ha penitt az mint az tót *jobbágyok* szoktanak együtt lakni, s nem könnyen válnak el egymástól, az deficiens polgár házát senki nem akarja megvenni, az urbariumnak regulája szerint compelláltassék valaki, az sok együtt lakó gazdák közül, az ki értékesebb volna, hogy se a földesúr meg ne károsodjék, se az falu ne pusztuljon.

8. Mivel az *koresmákon* az fegyver és botok között való *dözsölések* miatt nem kevés veszekedések és gyilkosságok esnek, és következni

szoktanak, annakokáért az helyeknek hadnagy, valakiket ennekutána vagy éjjel vagy nappal, helybeli embereket fegyveresen vagy botosan találtnak az korcsmán, mint nyilván való latrot úgy fogják meg, és várbeli fogságra küldje az bíró, az ki ellen mint nyilván való lator ellen procedáljon az magistratus, ha latornak nem találtnak, de az vakmerőség büntetése 12 forint lészen, ha penitt éjjel 10 óra után, kinek harangozás leszen jele, az korcsmán találtnak hasonló 12 forint lészen büntetése. De hogy az isteni tisztelet jobban observáltassék, korcsmárosok is innep és vasárnapokon ne merészeljenek senkinek is csak egy meszely bort is adni, még az isteni szolgálat el nem végződik, toties quoties sub poena florenorum 3.

9. Az *jobbágyházaktul* előbbi gazdájok ha mi *pertinentiákat* eladtnak, ha az mostani ház gazdája annak nem haeresse, és successor, hogy ő szolgálván az háztul káros, ne maradjon, az földes urak is ne defraudáltassanak letévén fáradságának jutalmát, ha az *pertinentia*, az eladó paraszt ember által ujonnan plántált szőlő volna; quia emptor debet esse cautus. Ennekutánna penitt az jobbágy az *pertinentiákat*, ha szőlő volna is, semmi úttal az háztul el ne szakaszthassa, se cambiumot ne cselekedhessék, sub poena florenorum 12, et amissione cambii. az mint hogy az régi cambiumok is mind vissza menjenek, kinek-kinek házához az maga *pertinentiája* redeáljon; melyre tisztartó uraimnak jó vigyázások és gondviselések legyen, senki penitt se kopaniczáját, se más földit, és rélit, se örök áron, se zálogban el ne adhassa másképen hanem ha az bíró előtt föl vallja, előbb megkínálván szomszédját, az ki az notariussal az fölvallást mindjárt protocolláltassa; úgy se adhassa idegennek, hanem ott lakósnak, mert más szomszéd jószágbelieknek és idegeneknek birniok semmi úttal nem engedjük. Az határookban következhető controversiáknak eltávoztatásáért, sőt ha valaki idegen birna most is azért, kiváltképen közel az határokhoz, az tisztek fizessék ki pénzzel belőle. Ennek fölötte, mivel találkozik az is, hogy némely parasztember megszökölvén, kopaniczáját, vagy szőlőt eladja az nemes embernek, az ki sub eo praetextu, hogy nemes ember, szabadosan akarja birni, se hegyvámot, se sáfár pénzt nem fizetvén. Valakiknek annakokáért az nemesség között eféle jószági vannak, és hogy libertatiójában, vagy más magános levelén annak exemptiója nincsen, ha szőlő, az hegyvám megadásra, ha kopanicza, az sáfár fizetésre compelláltassanak, kik ha meg nem cselekednék, admoneáltatván őket az szolgabíró által az tisztartók, ha mégis refractariusok lennének, confiscálják annak az úrnak számára, az ki alatt való jobbágy eladta. Hogy azért ehez képest az inscriptionalisták is az inscribált jószágokat, kiket az mi szerelmes eleink és praedecessorink magunk is pro fidelibus servitiis praestitis et praestandis, semmi szükségétől nem viseitvén, ex speciali gratia, kit bizonyos pénzben, s kit ajándékon inscribáltanak, és inscribáltunk, a modo in posterum az mi engedelünk nélkül, kiváltképen nagyobb summában, semmiképen el ne adhassák, azt akarjuk, hogy tisztartóink szorgalmatosan vigyázván inhibeálják mind az eladót, s mind az megvevőt, és hogy ha contra-veniálnának, semmi úttal az szabadságban meg ne tartsák az megvevő félt, mivel azmi speciális grátiánkot oly hosszú kötéltre bocsátani és

extendálni nem engedjük, in casu defectus illorum az successióhoz is praetensiónk lévén, ha valakik pedig eddig cselekedtek volna is, még-lássák, hogy jövődében is magok károkkal ne érezzék recuperatióját azon jószágoknak.

10. Azkiknek az jószágon *szabad korcsmájok* nincsen, nem csak az urak ideiben ne tartsanak korcsmát, de az mikor az helynek communitása árul is, kitelvén az urak ideje, akkor se áruljanak, hanem mikor közönségesen in diviso árul az parasztság, akkor az nemesség is szabadosan árulhat bort, de az sörkorcsmát magunknak megtartjuk az idő alatt is, meg nem engedjük sub gravissima indignatione et offensione.

11. Sört, se penitt pálinkát az jószágban be ne hozzon senki is, sub poena confiscationis, még az földes uraknak is az korcsmákra, kire az helyeknek hadnagyi vigyázzanak, sub poena annissionis officii, hanem, ha mikor elfogyna valamely urnak az söre, vagy pénzen vagy kölcsön vegyen az más urak sörfőzőjékből, az pálinkaigető emberek penitt minden fazéktól egy-egy aranyat fizessenek az uraknak, de sört főzetni az urakon kívül senkinek se legyen szabad.

12. Az *tiltott halászó vizekben* 12 forint birság alatt senki ne halásszon az tisztartók hire nélkül, vadászni se merészeljen senki is sub eadem poena az hajnikokon kívül, az kik esküvések szerint, ha vagy vadat, vagy madarat ejtének, tartozzanak az tisztartókat megkínálni, s ha nem kívántatnék, úgy adhassák el másnak, egyébaránt 12 forint birságon marad toties quoties.

13. Mivel az csejtei jószágbeli *erdők* kiváltképen az zálogos urak részéről anynyira jutottanak, hogy majd már az vár épületire való fát is alig fognak találhatni benne, holott nem volna anynyi pusztításra való szabadságok, hogy magok szükségeken kívül másoknak is oszszák commissiójuk által; annakokáért mostantul fogvást ennekutána, ha az zálogos urak ispáni magok commissióját küldik fáért az hajnikok semmi úttal fejek vesztése alatt ne engedjék vágni az erdőt, sőt ha magok commissiója jönne is, ha más számára adják; ha penitt az urak magok szükségekre képes szerint adnak commissiót, megcselekedjék ugyan, de az commissiókat mind eltegyék az hajnikok; s fölróják mikor mennyi fát vágtanak le, sőt az közakarattul mostan megtiltott nevelkedő fiatal erdőkben onnén magok az örökös urak adjanak is magán-magán commissiókat, valameddig föl nem oszólnak azok is semmi úttal az hajnikok ne engedjék vágni.

14. Ha valamely falu határán lévő *tilos erdőben* az ott való ember találtatik, az kártételben 12 forinton marad; ha másunna való, elveszti mindenit az ország törvénye szerint.

15. Ha valaki az egész csejtei zálogos és annélkül való falunkban, az mostani *irtásokon* kívül többet irtana, és földet vagy rétet csinálna, vagy csak munkájában találtatnék is, toties quoties 20 forint birságban esik, az mely halupkák vannak az erdő közben, vagy szélén, igen közel az erdőkhez, ha tizenötöd nap alatt a publicatione praesentium máshova, kijebb nem csinálják, elbontván az káros helyekről porrá égettessenek.

16. Az *faeszközcsinálók* hittel legyenek kötelesek arra, hogy min-

denféle eszköznek ötödikét igazán be adják az urak számára. kik az urak között proportionate igazán föloszolván, ha aféle mesterember az zálogos jószágban volna, attul az mi részünkre cedálandó eszközöknek fele az zálogos uré legyen, fele penitt az mi részünkre applicáltassék. Bükkfa deszkát penitt csinálni, és tisztartók engedelmé nélkül az zálogos jószágbeliek közöl se merészeljen senki is, sub poena florenorum 20, kivinni penitt az uraságbul, vagy falukbul, s eladni sub poena florenorum 40.

17. Se az *bükk*- se *tölgymakkos erdőkben*, az mikor termése vagon az *makknak*, az tisztartók hírek és pecsétes czédulájok nélkül sörtés marháját ne merészeljen behajtani senki is, se nemes, se nemtelen sub poena amissionis; azmely czédulákban az tisztartók számszerint inserálják az marhát, hogy tempore decimationis fraus ne committáltassék az marhás emberek által, és az erdőőrzők is magokhoz vévén az czédulákat, tudhassák magokat alkalmaztatni, mert ha többet talál-
nak, sem az czédulákban leszen, akkor ki marhái között az superfluitas contrabanta leszen, akár ki marhái legyenek azok, fele az tisztviselők számára, fele penitt az erdőőrzőknek pro meliori advigilatione deputáltatván, azmi sörtés marha és pénz jut penitt tizedben az urak számára, az közönségesen ószoljon az urak között, cuique iuxta portionem suam.

18. Ha akarhol és akarki az fölhányt *határhalmokat*, és megjegyzett határfákat elhányná és levágná, megbizonyodván ellene, először az jobbkeze, azután feje vétessék, és teste négygyé vágatván, tétessék azon határoknak négy részére, másoknak példájáért, mivel maradhatatlanok az határok.

19. Az Krajna és Miava között való *marhaélőföld*, vagy inkább, hogy pro libera pascuatione maradjon; és fejek vesztese alatt ne veszekedjenek érette.

20. Az közönséges dolgoknak végbe vitelére, és az jobb rendtartásért szükség, hogy minden faluban és városban közönséges *biró* legyen, és tétessék egy részről egy esztendőben, másodikban másrészről, adván arra való embert, az kitől mind az két részről való jobbágyok dependáljanak, és hogy mindezeknek observatióiban bizvást abban fáradozhassanak, és securusok lehessenek az tisztviselők, hagyjuk és parancsoljuk igen serio mindeneknek, hogy ezekben se tisztartóinknak, ispányinknak, közönséges biráinknak, várósi és falusi hadnagyinknak, se penitt hajnikinknak, és drabantinknak legkisebb megbántódásuk ne legyen senkitől is. Mert ha ki az jobbágyok közöl az legkisebbiket megszidja is, 12 forint birsága, ha megveri jobbkezét veszti el, ha megsebesíti, úgy is ha megöli négy vágattatik, mint az nyilván való lator, ha penitt nemesember cselekeszi, ha mi esik rajta in flagranti magának imputálja.

21. Mivelhogy penitt az egész csejtei jószág szokott *contribuálni* az *urak székire* való költségre, és condemnáltatott emberek executiójára, annakokáért a modo in posterum az egész csejtei urak széki egyszerűsmind, és egy költséggel celebráltassék az szegénységnek sublevamencéért. Az magistratus causain kívül minden pörök mindenütt az füstén az közönséges birák előtt revidéáltatván először, és úgy hozván azután az

úrszékire per viam appellationis. És ha kinek az nemesség, vagy urak, vagy jobbágyság közől és más urak alatt való nemes ember vagy jobbágy ellen való pretenziói volnának ratione fundi, vagy más iránt, ugyanott az úrszékén, és akkor praemissis praemittendis, de iure legyen az igazságnak kiszolgáltatása, nem akarván az mi jurisdictiónkban aziránt az vármegye birait admittálni semmi úttal. Hogy penitt az bizonyászedésben eddig szokott abusús az parasztlak között tollálltassék, az türhetetlen sok költségre nézve, mely miatt sok szegény ember csak az igazságot sem keresheté, ennekutána az közönséges biró az falu vagy város notariusával együtt szedvén az bizonyáságot anynyit tészén, mint az előtt az egész falu, vagy város esküdti szedtek, s egy bizonyásátevő embernek examinálásátul egy-egy garasnál többet venni ne legyen szabad sub poena florenorum 12, hogy így az igyefogyott szegény emberek is igazságok szerzésére jobban reá érkezhessenek. Datum in Sárvár die 1. Augusti, anno 1661. Comes Franciscus de Nádasd s. k. p. h. Gróf Eszterházy Mária s. k. p. h.

Eredetije az Orsz. Levélt. N. R. A. gyűjteményében, Fasc. 282. Nr. 20 jelzet alatt.